

Kannanotto aluekehittämisen tavoitteiden, roolien ja tukimuotojen toimivuuteen

TEM on toimittanut 6.5.2024 kyselyn aluekehittämisen viranomaisille ja toimijoille. Etelä-Karjalan liitto on valmistellut asiaan yhteisen kannanoton, joka on käsitelty maakuntahallituksessa 20.5.2024.

Aluekehittämisen toimintaympäristön ennakoimattomuus on kärjistynyt Etelä-Karjalassa geopoliittisen tilanteen ja rajasulkujen takia. Samanaikaisesti rahoitusvälineiden kirjo on ollut pirstaleinen sekä vaihtuva. Molemmat ilmiöt ovat tuottaneet haasteita pitkäjänteisen ja johdonmukaisen aluekehittämisen toteuttamiseen, mikä on sinänsä riippumatonta lain antamista edellytyksistä. Näissä poikkeuksellisissa olosuhteissa rahoitusvälineiden joustavuus ei ole ollut riittävää, vaikka lisärahoituksia on valtuus kerrallaan ollut jonkun verran saatavilla.

Yleishuomiona toteamme, että aluekehittämisen toimeenpanoa tehdään paljolti muilla kuin varsinaisilla aluekehittämisen välineillä. EU-rahoitusten varaan on uskottu paljon, mutta ne eivät kyllin laaja-alaisesti mahdollista aluelähtöisiä toimia.

Aluekehittämisen tavoitteet

Nykyiset laissa määritetyt aluekehittämisen tavoitteet ovat edelleen ajankohtaisia. Huomioita tulee kuitenkin kiinnittää elinvoimaisuuden, varautumisen, huoltovarmuuden ja kokonaisturvallisuuden kokonaisuuteen. Geopolitiikan murrostilanne on runnellut Etelä-Karjalan aluetaloutta tavalla, joka vaatii pitkäjänteisiä toimia. Saman aikaisesti maakunnan aluekehittämisen rakenteelliset haasteet eivät ole poistuneet.

Maakuntien sisäiset kehityserot ovat kasvavia ja merkittäviä. Erityisesti väestönkehitys on tekijä, joka tekee vahvaa eroa alueiden välille ja sisälle. Alueiden kannalta hämmentävää on, että samaan aikaan ministeriö on painottanut suuralueenäkökulmaa. Etelä-Karjalan osalta erityisen vaikeaksi tilanteen tekee, että maakunnalla on aidosti yhteistä sekä etelään että itään. Muutoin luontevaa yhteistyötä Itä-Suomen maakuntien kanssa haastaa koheesipolitiikan välineiden osalta kohtuuttoman erilainen kohtelu.

Kulttuurin osalta jatkossa lienee syytä täsmentää vastuuta ja painottaa alueellisen kulttuurin omaleimaisuutta. Epävarmuuden ajassa yhteisöllähtöisen kehittämisen avulla voidaan tukea henkistä resilienssiä.

Käytännössä luontokadon pysäyttäminen / monimuotoisuuden edistäminen on jonnoussut vahvasti ilmastonmuutoksen hillinnän rinnalle alueellisena kehittämistavoitteena. Tämä on syytä huomioida jatkossa.

Viranomaisten roolit ja vastuut

Maakunnan liiton rooli on olla alueella keskeisesti sidosryhmiä kokoava ja viestiä välittävä toimija. Tätä työtä tehdään yhteistyössä muiden aluekehittämisen toimijoiden

kanssa. Valtioneuvoston rooli aluekehittämisen kumppanina on keskeinen, koska vaikuttava aluekehittäminen edellyttää vahvaa poikkihallinnollisuutta. Ajantasaisen tilannekuvan ja tarvittavien kehittämistoimien kokoamiseksi aluekehittämiskeskusteluilla on ollut tärkeä rooli. Maakuntakohtaista otetta tulee pikemminkin vahvistaa kuin heikentää.

Työ- ja elinkeinoministeriön tulee selkeyttää roolinsa kansallisen innovaatiopolitiikan ja kansallisen aluekehittämisen suhteessa maakuntien vastuulla olevaan älykkään erikoistumisen prosessiin. Maakunnissakin aktiiviset hankkeet ja toimijat kytkeytyvät valtakunnallisiin osaamisverkostoihin. Parempi koordinaatio tehostaisi myös resurssien käyttöä. Business Finlandin kattava läsnäolo alueilla on parhaimmillaan kytkenyt kansalliset kehittämistavoitteet ja hankkeet alueellisiin verkostoihin käytännön tasolla. Keskeistä on, että kehittämistoimijoilla on riittävä tietotaso, mikä mahdollistaa aidon resurssien yhteensovittamisen.

Valtakunnallisissa rahoitustehtävän järjestelmä uudistuksissa (esim. hallinnoivastuksia.fi palvelun käyttöönotto ja vastaavat) prosessin vetovastuun on oltava selkeästi kansallisella viranomaisella. Maakuntien liitoilla on valmius osallistua oman roolinsa puitteissa.

Aluelähtöiseen kehittämiseen tarvitaan maakuntien liitoille myös kansallisia rahoitusvälineitä. Kansallisella kehittämisrahoituksella on voitu sysätä liikkeelle laajempia kehitysprosesseja tai täydentää niitä melko pienilläkin resursseilla. Lisäksi ne ovat hallinnollisesti saavutettavampia myös resursseiltaan vaatimattomammille hakijoille verrattuna alue- ja rakennepolitiikan rahoitukseen.

Tukimuodot

Etelä-Karjalassa on voitu nykyisillä tukimuodoilla vain kohtuullisesti edistää alueen kehittämistä. Samaan aikaan kun alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanossa on lisätty vaikuttavuuden merkitystä, rahoitusvaltuuksien sirpaloituminen on vaikeuttanut strategisesti merkittävien kokonaisuuksien rakentumista. Tähän poikkeuksen on tehnyt JTF-rahoitus, mikä on myös mahdollistanut kuntien perusrakenteen investointien rahoittamisen annetuin ehdoin.

Kestävän kaupunkikehittämisen sisällöillä (ekosysteemissopimukset) on edellytykset toimia kasvua tukevan elinkeino- ja innovaatorakenteen vahvistamisessa. Nykyisenlaisessa toteutuksen liittojen rooli on kuitenkin jäänyt hyvin tekniseksi, mikä heikentää vaikuttavuutta ja toimien kytkeytymistä osaksi muuta aluekehittämistä.

Tukimuotoja on tällä hetkellä liian monta. Tulee harkita tukimuotojen yhdistämistä siten, että liitot voivat rahoittaa kehittämistä ja investointeja saman hanketyypin puitteissa ilman % tai toimialarajoituksia (tai vaihtoehtoisesti kolme tukimuotoa: 100% kehittämistä, 100% investointeja, sekä niiden vapaasti määriteltävä yhdistelmä).

Päällekkäisen rahoituksen riski on olemassa etenkin ELY maaseuturahoituksen / liiton JTF-tyyppisen sekä muun alueellisen kehittämisrahoituksen osalta. Tämä tiedostaen vuoropuhelua on pyritty vahvistamaan mm. MYRS työskentelyn puitteissa.

Erityisen haasteellinen kokonaisuus on ELY toimintaympäristötuki / liiton EAKR

kehittämishanke, joissa vaaditaan elinkeinoelämälähtöisyyttä. Yritysten toimintaedellytysten kehittäminen yleisellä tasolla on keskeinen tavoite myös liittojen rahoituksessa. Tämän takia esitämme, että ELY (tai jatkossa valtion rahoittava viranomainen) keskittyisi yritystukien rahoittamiseen ja toimintaympäristötyyppinen kehittämisrahoitus siirrettäisiin liittojen alaisuuteen.

Alueiden välisen yhteistyön edistäminen

Nähdäksemme rahoituslaki mahdollistaa riittävällä tavalla useiden maakuntien yhteishankkeet nykyiselläänkin.

Alue- ja rakennepolitiikan hanketoiminnan tälle kaudelle lisääntynyt hakukohtaisuus vaikeuttaa yhteistä toteutusta sikäli, että kaikissa osallistuvissa maakunnissa on oltava ko. erityistavoite avoinna. Aiemmin ylimaakunnallisten hankkeiden toteuttaminen on ollut joustavampaa, kun rahoitusosuuden kohdentamisesta on voitu perustellusta syystä sopia suoraan rahoittajien kesken.

Valtakunnallisten rahoitusmahdollisuuksien lisääntyttyä myös EAKR puolella, rajapinta valtakunnallisten ja alueellisten hankkeiden välillä hämärtyy. Mikäli valtakunnalliset haut ovat jatkossakin merkittävässä roolissa, tätä rajapintaa kannattaa selventää.

Ylimaakunnallisten yhteishankkeiden keskeisimmät haasteet ovat olleet riittävän lisäarvon osoittaminen kaikissa osallistuvissa maakunnissa sekä hakuaikojen erilaisuus eri maakunnissa tai alueilla. Jatkuvan haun ja hakujaksomenettelyn soveltaminen voisi ratkaista tämän hakuaikojen erilaisuuden haasteen.

Lisätietoja:

Laura Peuhkuri
aluekehityspäällikkö
puh. +358 40 631 5970
laura.peuhkuri@ekarjala.fi